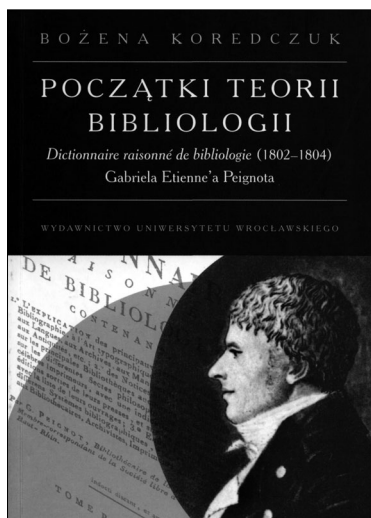

Recenzijos

NAUJA MONOGRAFIJA APIE XIX A. BIBLIOLOGIJOS MOKSLĄ: GABRIELIS ÉTIENNE'AS PEIGNOT IR JO *DICTIONNAIRE RAISONNÉ DE BIBLIOLOGIE (1802–1804)*

AUŠRA NAVICKIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ausra.navickiene@kf.vu.lt

Knygotyros istorijoje XVIII a. pabaiga ir XIX a. pirmoji pusė yra vadinama pradiniu mokslo apie knygą raidos laikotarpiu, kai kelis amžius besikuriantis knygos istorinių ir bibliografinių žinių kompleksas, besiformuoti jos sąvokų sistema kai kuriose Vakarų Europos valstybėse tapo universaliu mokslu apie knygą ir akademinių studijų dalyku. Naujasis mokslas buvo vadinamas bibliografija arba bibliologija ir tyrė rankraštinę knygą, aktus ir raštus, tokių knygininkystės sričių kaip spausdinimas ir knygų prekyba istoriją, kalbos, šaltintotyros ir kitus dalykus, taip pat mėgino spręsti esminius teorinius klausimus apie savo objektą, vidinę struktūrą, autonomiškumą ir santykius su kitais mokslais. Pirmųjų sistemingos knygos ir knygininkystės mokslinės refleksijos ap-

raiškų esama šiandien mokslo apie knygą teoretikais vadinamų Johno Michaelio France's (1717–1775), Guillaume'o François Debure'o (1731–1782), Michaelio Deniso (1726–1800), Fransua Xavier Laire'o (1738–1801), Étienne'o Gabrielio Peignot (1767–1849) ir kitų veikaluose. Todėl galima teigti, kad savo kūrimosi pradžioje Europos knygotyra daugiausia rėmėsi prancūzų knygos mokslininkų darbais.

1750 m. prancūzas J. M. France veikale *Biūnau bibliotekos katalogas* (Catalogus Bibliothecae Bunavianae) pateikė originalią knygų klasifikavimo schemą, atspindinčią to meto įvairių žinių, susijusių su knyga ir jos reiškiniais, visumos suvokimą. Ją iš esmės išplėtojo mokslo apie knygą vienas pirmųjų teoretikų – prancūzų bibliografas G. F. Debure'as. Jis sukūrė knygą ir jos naudojimą aiškinančių mokslinių teiginių sistemą, savo samprotavimus išdėstydamas spaudinyje *Bibliografijos vadovas, arba retų ir unikalių knygų pažinimo vadovas* (Bibliographie instructive ou traité de la connaissance de livres rares et singuliers, Paryžius, 1763–1782, t. 1–10). XVIII a. pabaigoje Prancūzija buvo pirmoji šalis Europoje, kurioje knygotyra tapo studijų disciplina. Prancūzų revoliucijos metais respublikonams savo rankose sukaupus didžiulius konfiskuotų bibliotekų turtus, kuriuos reikėjo sutvarkyti, vidaus reikalų ministras išleido dekretą, nurodantį skaityti bibliografijos kursus visų svarbiausių departamentų miestų mokyklose. Tokie kursai buvo parengti bei dėstomi. Vienas iš pirmųjų žinomųjų jų kūrėjų buvo prancūzų knygotyrininkas, bibliotekininkas vienuolis Fransua Xavier Laire'as, vadovavęs dvejų metų trukmės knygų studijoms Osero (Auxerre) mieste Jono (Yonne) departamente. Kitas asmuo, taip pat ėmėsis tokios veiklos, buvo knygotyrininkas, bibliografas, bibliotekininkas Étjenne'as Gabrielis Peignot. Jis ne tik pedagoginiu darbu, bet ir teoriniais veikalais darė įtaką XIX a. pradžios knygų mokslui.

Apie G. E. Peignot pradėta rašyti jau XIX a., ir per kelis šimtmečius susikaupė nemažai įvairių biografinių darbų: daugiau trumpų biobibliografinių apžvalgų, mažiau išsamesnių ir savo apimtimi išsiskiriančių monografinio pobūdžio tyrinėjimų. 1863 m. pasirodė pirmasis monografinio pobūdžio Jule'os Simonneto veikalas *Essai sur la vie et les ouvrages de Gabriel Peignot, accompagné de pièces de vers inédites*, skirtas Peignot gyvenimui ir jo didaktinei veiklai [10]. Praėjus daugiau kaip šimtmečiui 1990 m. antrasis šiai personalijai skirtas monumentalesnis darbas – *Le Bibliographe Gabriel Peignot (1767–1849)* – taip pat buvo parašytas Prancūzijoje [5]. Jo autorė Héléne Joannelle suregistravo ir aptarė Peignot rankraščius, saugomus įvairiose Prancūzijos bibliotekose ir archyvuose. (Tačiau šis svarbus veikalas tebėra nepaskelbtas.) G. E. Peignot teorinių ieškojimų svarbą knygotyrai savo darbuose įvardijo visi žymiausi tiek XIX, tiek XX, tiek XXI amžiaus mokslo istorikai – J. Lelewelis [3], W. Bohatkiewiczus [1; 2], S. Vrtel-Wierczynskis [11], M. Rulikowski [9], K. Migonis [7; 8], A. G. Fominas [13], N. Lelikova [12], F. A. Jansen [4] ir kiti. Šiandienos lenkų tyrėja Bożena Koredczuk gali būti išskiriama kaip autorė, kuri parengė nauja faktografija, išsamia ir sisteminga dalyko analize pasižyminčią

monografiją apie minėtąjį prancūzų knygotyros teoretiką ir jo svarbiausią veikalą *Dictionnaire raisonné de bibliologie*, kaip pirmoji autorė, į tiriamąjį objektą pažvelgusi kompleksiniu požiūriu.

2005 m. Vroclavo universiteto leidyklos išleistoje B. Koredczuk monografijoje *Bibliologijos teorijos pradžia. Gabrielio Étienne'o Peignot Dictionnaire raisonné de bibliologie (1802–1804). Analizė ir recepcija* (Początki teorii bibliologii. *Dictionnaire raisonné de bibliologie (1802–1804)* Gabriela Étienne'a Peignota. Analiza i recepcja) [5] bandoma atsakyti į tokius klausimus: kas buvo Peignot ir jo dviejų tomų veikalas *Bibliologijos aiškinamasis žodynas* (*Dictionnaire raisonné de Bibliologie*), išspausdintas Paryžiuje 1802–1804 metais? ar tiesa, kad prancūzų bibliologija diktavo knygos mokslo „madas“ to meto Europai? kodėl Peignot vadinamas plačiosios mokslo apie knygą sampratos pradininku, naujos knygos mokslo krypties kūrėju? kiek šis naujas požiūris turėjo įtakos šiuolaikinės bibliologijos plėtotei? Taigi autorei rūpi ne tik išanalizuoti to meto bibliologijos mokslo teorijos būklę, bet ir išaiškinti nagrinėjamo veikalo poveikį tolesnei knygos mokslo raidai.

Monografiją sudaro šešios dalys. Pirmosiosiose dviejose aptartiami politinė, kultūrinė ir visuomeninė Prancūzijos situacija XVIII a. pabaigoje ir XIX a. pradžioje, svarbiausi Peignot gyvenimo momentai, jo bibliofilinė, literatūrinė ir mokslinė kūryba, įvardinant plačius mokslinius interesus, tyrimų problematiką, darbus bibliologijos srityje. Trečiojoje, ketvirtojoje ir penktojoje dalyse susitelkiama į *Dictionnaire raisonné de bibliologie* visapusišką analizę: pirmiausia pateikiami žodyno kaip leidinio tipo struktūriniai, turinio bei spaustuvinio apipavidalinimo savitumai, pasakui analizuojama Peignot sukurta plačioji bibliologijos mokslo samprata, jo teorinių požiūrių kaita ir galiausiai detaliai išnagrinėjama leidinyje pateikiama knygotyros problematika, apimanti raštą ir kalbą, knygą ir jos elementus, rankraštinės ir spausdintos knygos gamybą, bibliografiją ir bibliotekas bei knygos veikėjus. Šeštojoje darbo dalyje apibendrinama, kaip minėtas Peignot veikalas buvo vertinamas tiek XIX a., tiek XX a. knygos mokslo tyrėjų darbuose, kaip Peignot pažiūros veikė vėlesnių knygos mokslininkų teorinės minties raidą Europoje ir pačioje Lenkijoje, kurios knygotyros mokykla yra patyrusi nemažą prancūzų teoretikų įtaką. Autorė remiasi pačiu aiškinamojo žodyno tekstu, kitais spausdintais Peignot veikalais, į mokslinę apyvartą įtraukia Dijono municipalinės bibliotekos archyve saugomų Peignot rankraščių medžiagą, įvairius kitus archyvinius dokumentus.

Lenkų tyrėja argumentuotai įrodo, kad Peignot bibliologijos žodynas XIX a. pradžioje buvo naujoviškas darbas, kuriame pirmą kartą taip plačiai ir išsamiai

istoriniame ir teoriniame kontekste pateikiama žinių apie knygą ir bibliotekas. Pritarimo vertas ir jos teiginys, kad Peignot sukūrė naujojo knygos mokslo pamatus ir įvedė sąvoką šiam mokslui apibrėžti – bibliologija, kuri nuo XX a. vidurio tapo plačiai vartojama; kad jis pirmasis atskyrė bibliologiją nuo bibliografijos, vertindamas pastarąją kaip praktinę veiklą. Nekelia abejonių ir išvada, kad *Dictionnaire raisonné de bibliologie* – tai pirmoji specialioji enciklopedija, įtvirtinusi plačią knygos mokslo sampratą, kuri iki šiol būdinga tokiems prancūzų bibliologams (Robert Estivals, Lucienne Febre, Henri-Jean Martin, François Furet, Albert Labarre), o pats Peignot prilygintinas tokiems bibliologijos autoritetams kaip Paulis Otlet (1868–1944) – garsaus veikalo *Traité de documentation* autorius ir Tarptautinio bibliografijos instituto (*Institut International de Bibliographie*) Briuselyje įkūrėjas, Nikolajus Rubakinas (1862–1946) – bibliopsichologijos pradininkas ir Bibliopsichologijos instituto Lozanoje iniciatorius.

Monografijos teksto įtaigumą sustiprina jai tinkamai parinktos mokslinės pažintinės iliustracijos: žemėlapiai, nuotraukos, Peignot rankraščių ir spausdintų knygų antraštinių lapų kopijos, lentelės, kuriose susisteminti tekste analizuojami faktai. O jos praktinio panaudojimo galimybes padidina santrauka prancūzų kalba, asmenvardžių rodyklė ir išsamus naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas, kuris yra kaip savarankišką vertę turintis bibliografinis darbas nagrinėjama tema.

Teigiamai vertinant naująją monografiją apie Peignot ir jo *Dictionnaire raisonné de bibliologie*, atkreiptinas dėmesys ne tik į joje skelbiamus tyrimo rezultatus, bet ir į jos metodologinę vertę. Knygoje pateiktas mokslinio veikalo kaip mokslo istorijos reiškinio nagrinėjimo modelis gali būti sėkmingai naudojamas panašaus pobūdžio tyrinėjimuose.

B. Koredczuk monografijos pasirodymas nėra atsitiktinis reiškinys. Knyga išleista kaip dvidešimt penktasis *Acta Universitatis Wratislaviensis* Bibliotekininkystės serijos leidinys, įkūnija autoritetingos lenkų knygotyros mokyklos, kuri jau dešimtmečius puoselėjama Vroclavo universitete, tradicijas. Mokslinio veikalo autorė čia baigė doktorantūros studijas, parengė disertaciją ir jos pagrindu parašė šią monografiją. Naujoji monografija dar kartą patvirtina Vroclavo knygos tyrėjų problematikos universalumą. Neabejoju, kad B. Koredczuk knyga yra ne tik Lenkijoje, bet ir Europoje svarbus XIX a. prancūzų bibliologijos istoriografijos faktas, atkreipiantis akademinės bendruomenės narių – ir tyrėjų, ir studentų – dėmesį.

Įteikta 2007 m. sausio mėn.

NUORODOS

1. BOHATKIEWICZ, A. *Rzecz o bibliografii powszechney*. Wilno, 1830, s. 23–24, 62–64.
2. BOHATKIEWICHIUS, Aleksandras Viktoras. *Veikalas apie visuotinę bibliografiją*. Parengė A. Braziūnienė, A. Navickienė, S. Rankelienė. Vilnius, 2004, p. 35–36, 163–164, 182–183, 226.
3. *Joachima Lelewela bibliograficznych ksiąg dwoje*, w których rozebrane i pomnożone zostały dwa dzieła Jerzego Samuela Bantke Historia drukarń Krakowskich tudzież Historja biblioteki uniw. Jagiell. w Krakowie a przydany katalog inkunabulow polskich. Wilno. 1823, t. 1, p. 257.
4. JOANNELLE, H. *Le Bibliographe Gabriel Peignot (1767–1849)*: [rankraštis]. Lionas, 1990.
5. JANSSEN, Frans A. The first encyclopedia devoted to the world of books: Peignot's *Dictionnaire de bibliologie* of 1802. *Quaerendo*, vol. 36, no.1–2, p. 85–97. ISSN 0014-9527, Online ISSN: 1570-0690. (JANSSEN, Frans A. The first encyclopedia devoted to the world of books: Peignot's *Dictionnaire de bibliologie* of 1802 [interaktyvus]. *Quaerendo*, vol. 36, no.1–2 [žiūrėta 2007 m. gegužės 1 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.ingentaconnect.com/content/brill/qua/2006/00000036/F0020001/art00007.](http://www.ingentaconnect.com/content/brill/qua/2006/00000036/F0020001/art00007))
6. KOREDZUK, Bożena. *Początki teorii bibliologii. Dictionnaire raisonné de bibliologie (1802–1804) Gabriela Etienne'a Peignota. Analiza i recepcja*. Wrocław, 2005. 182 s.
7. MIGOŃ, K. *Nauka o książce. Zarys problematyki*. Wrocław, 1984, s. 30. (МИГОН, К. *Наука о книге: очерк проблематики*. Москва, 1991, с. 7, 41.)
8. MIGOŃ, K. *Z dziejów nauki o książce*. Wrocław, 1979, s. 16–18.
9. RULIKOWSKI, M. *Księgoznawstwo: Przeszłość oraz stan obecny wiedzy o książce i nowe w niej kierunki*. Warszawa, 1935.
10. SIMONNET, J. *Essai sur la vie et les ouvrages de Gabriel Peignot, accompagné de pièces de vers inédites*. Paris, 1863.
11. VRTEL-WIERCZYŃSKI, Stefan. *Teoria bibliografii w zarysie*. Wrocław, 1951, s. 22–26.
12. ЛЕЛИКОВА, Н. К. *Становление и развитие книговедческой и библиографической наук в России в XIX – первой трети XX века*. Санкт-Петербург, 2004, с. 47–49.
13. ФОМИН, А. Г. Книговедение как наука: история и современное состояние. In ФОМИН, А. Г. *Избранное*. Москва, 1975, с. 55, 102.